

## Drama preoțimii române din Transilvania în timpul revoluției de la 1848-1849 – Aspecte inedite –

**Cuvinte cheie:** Revoluția de la 1848-1849, Transilvania, evenimente dramatice, preoțimea română  
**Key words:** Revolution from 1848-1849, Transylvania, dramatic events, Romanian clergy

### **Abstract**

*In 1848, Romanians from Transylvania had no personal aristocracy. However, the superior functions of the middle class were performed by priests, most of them living a real drama during the revolution of 1848/1849. The article presents the dramatic results of the civil war, during the mentioned revolution, 71 of Romanian churches (Orthodox and Greek Catholic) were erased from the earth surface and 715 were robbed. It's shattering that, in the dawn of freedom for the Romanian people, have risen forks [gallows] and pricks on the hills of Transylvania.*

*If only, in a district like Odorhei were killed 147 men, 4 women and 2 children (a total of 153), after an incomplete statistic made by Artemiu Publiu Alexi, how many have died in Transylvania? After an estimated calculation, the figure 40,000 was broadcasted, but more research needs to be done. In parallel to the research of the past, we must take care of the present too and learn what tolerance is precisely, because Transylvania was thrown into fire and covered with ruins and cemeteries in 1848-1849 due to the lack of this tolerance.*

La 1848 românii din Transilvania (Banat și părțile vestice) nu aveau o aristocrație propriu-zisă, așa cum declarase și S. Bărnuțiu în discursul său din 2/14 mai de la Blaj; românii erau un popor *democratic*. Totuși, funcțiile superioare ale unei clase de mijloc, erau îndeplinite de preoți.

Aceștia erau persoanele chemate să lumineze poporul și să-l îndrume pe căile moralității și ale prosperității.

Din păcate, preoții erau doar un pic mai răsăriți decât iobagii din punct de vedere economic, pentru că vremurile nu le-au permis să acumuleze prea multă avere. Dar chiar și așa, ei erau ascultați cu respect și supunere. Drama lor, dar și a „Turmei” lor cum am zice, era că, deși numeroasă, era împărțită în două. Enoriașii, nu înțelegeau ei prea bine importanța celor patru puncte despărțitoare, vedeau însă că despărțirea în două confesiuni îi făcea mai slabi în lupta lor cu molohul deznaționalizator.

Experiența „desăgirii” (cum o numea atât de sugestiv, G. Barițiu) nu dăduse roade scontate, motiv pentru care la adunarea din 3/15 mai 1848 de la Blaj, s-au auzit voci insistente care cerea reunirea religioasă a tuturor românilor.

Cei doi episcopi, ortodox și greco-catolic, erau extrem de diferiți: Ioan Lemeni, deja în vârstă, pătruns până în rărunchi de

boala dezgustătoare a servilismului, era tocmai pe punctul de a introduce limba maghiară în biserică, pentru că în palatul episcopal *limba română* nu-și mai găsea loc, motiv ascuns pentru care avusese loc și oribilul proces lemenian și înlăturarea din seminar a celor mai buni fii ai românilor, în frunte cu Simion Bărnuțiu.

Andrei Șaguna, tânăr, plin de energie, cu personalitate și carismă era privit cu respect și speranță de *toți* românii, adică și de greco-catolici, nu numai de ortodocși. De altfel în multe alte zone ale țării, românii reveneau la ortodoxism.

În ultimii ani, de când documentele de la 1848 se publică tot mai intens, avem revelația unor fenomene surprinzătoare, petrecute la Adunarea Națională de la Blaj.

Așa este unul dintre ele, necunoscut până acum, dar publicat de curând, pe care doresc să-l prezint foarte pe scurt. Este vorba despre un proces-verbal întocmit cu ocazia investigării începute în 30 iunie 1848 la Iclandul Mare, din comitatul Turda<sup>1</sup>.

Vicecomitele Boér Simon și prim-judele locțiitor Wiski Ferent interoghează pe sătenii din Iclandul Mare care au luat parte la Adunarea Națională de la Blaj.

Se interoga cu maximum de interes de ce sătenii refuzau acceptarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. În 2 iunie, un alt sat făcuse

la fel, Mihaițul a respins și el uniunea și a ieșit un măcel care a zguduit Transilvania din temelii<sup>2</sup>.

Acum, în 30 iunie, sătenii din Iclandul Mare refuză să accepte chiar și documentul care le anunța desființarea iobăgiei cu prețul acceptării uniunii.

Chifor Șanta, greco-catolic, de 40 de ani, declară răspicat: „vrem să ne unim cu Țara Românească și Moldova, cum ne-au pus să jurăm de douăsprezece ori la Blaj; ne ținem și acum de acest jurământ, iar acest lucru ne-a fost spus de episcopul nostru de la Sibiu, Andrei Șaguna” (vă rog să observați că este vorba de un greco-catolic). Deci, completează Șanta, noi „nu acceptăm ordine venite din Ungaria”. „Așteptăm ordine de la Blaj”.

Ortodoxul Iuon Moldovan, de 29 de ani, îmbogățește conținutul interogatoriului cu următoarea declarație „Bărnuțiu, Șaguna și Alexandru Pop [Al. Papiu Ilarian] ne-au pus să depunem jurământ; și noi ne ținem de acest jurământ în orice situație. Acești domni ne-au mai spus atunci, că toate taxele și tricesima au fost desființate și avem voie să trecem în Moldova”.

Ceva asemănător, mărturisește și ortodoxul Șofron Moldovan de 30 de ani: „Noi atunci [la Blaj-înțelegem-G.N.], am spus că nu țineam cu Ungaria, că ea este o țară separată, noi ținem cu Moldova și cu Țara Românească”.

Ștefan Halbeș, ortodox și el, confirmă că i-a auzit pe săteni vorbind că se vor uni cu Moldova și Țara Românească.

Șilimon Șopterean (26 de ani), un *greco-catolic* de data aceasta, declară că el totuși nu se consideră „unit”, întrucât Șaguna l-a pus să jure de 12 ori împotriva [unirii], deci „noi, precizează Șopterean, ne supunem ordinelor venite de la Sibiu, de la Șaguna;”

Și, în fine, greco-catolicul Todor Mărginean poate să spună doar că, la Blaj, a depus un jurământ de fidelitate față de Ferdinand [al V-lea, împăratul] și că „Șaguna ne-a pus să jurăm de 12 ori că nu vom fi uniți sau neuniți, ci vom fi ca și cei din Moldova și Țara Românească”. Iată, Adunarea Națională de la Blaj într-o dublă lumină nouă.

Până acum știam numai că lui Nicolae Bălcescu i s-a spus că pe Câmpul Libertății de la Blaj românii au aclamat „Noi vrem să ne unim cu Țara!” formulă care s-a și transformat într-un clișeu. Dar, iată că arhivele susțin din

plin această realitate, adăugându-i și aspirația unirii profesionale!

La nici o lună după Adunarea de la Blaj, episcopul Ioan Lemeni face o plângere la Ministerul de Interne că preotul ortodox din Dobârlău, George Ioan, și teologul Ioan Popa, întorcându-se de la Adunare, le-a spus enoriașilor că la Blaj s-a hotărât că de acum înainte va fi o singură biserică, și anume cea de răsărit, cu drepturi egale și independentă de celelalte biserici<sup>3</sup>.

Un alt denunț trimis din partea episcopului Lemeni prin baronul Perényi Zsigmond, îl informa pe ministrul de interne că într-adevăr, Șaguna avea intenția sau dorința de a-i uni pe toți „românii transilvăneni ortodocși sub conducerea sa ca mitropolit”<sup>4</sup>. Și ca să-și dovedească loialitatea față de autoritățile dominante, în 2 mai 1848 imediat după Adunarea din Duminea Tomii (30 aprilie) i se adresează guvernatorului Teleki József atrăgându-i atenția că în raportul care i s-a înaintat despre această primă adunare de la Blaj, în mod greșit Simion Bărnuțiu a fost apreciat drept „om al păcii și nu instigator”. Recomandă interzicerea participării lui Simion Bărnuțiu și a lui Al. Papiu Ilarian la viitoarea adunare din 15 mai 1848.

Tot în acest document din 2 mai 1848, Ioan Lemeni mai scrie: „va trebui să-mi porunciți să-i elimin din seminarul teologic pe clericii Nemeș din Poiana și Todoran din Șoimuș...” Și își încheie astfel informarea: „Milostive domn! Vă implor să luați la cunoștință prezenta informație, deoarece Simion Bărnuțiu, căpetenia celor de mai sus, este un om periculos. Cu toții amăgesc poporul că eu aș fi solicitat armata, că aș fi trădător al națiunii și altele. Mă recomand grației voastre mărinimoase și rămân, cu cel mai adânc respect, umilul serv al ilustrității voastre”<sup>5</sup>.

Este interesant că și în 9 mai I. Lemeni reiterează faptul că „poporul este convins că sunt trădătorul națiunii”, ceea ce desigur, determină în popor o atitudine de neîncredere față de apelurile sale trimise din ordin gubernial<sup>6</sup>.

Cu privire la adunarea din 15 mai 1848 de la Blaj, I. Lemeni ține să-l mai asigure pe guvernatorul Teleki că „Dacă cineva este îngrijorat de cele ce se întâmplă, eu sunt primul dintre ei”, cu toate că el a insistat în circularele sale ca la Blaj să vină numai cei „mai culti”.

Iată așadar o parte din fața necunoscută dar adevărată a Adunării Naționale de la Blaj. Fenomenul pare a fi fost mult mai complex și consultând cele mai noi documente am ajuns la concluzia că idealul de *unire politică* al românilor transilvăneni cu Moldova și Țara Românească, se împletea strâns cu aspirația de *unire confesională*<sup>7</sup>.

*Drama preoțimii* dezbinată s-a agravat continuu în cursul războiului civil, pentru că bisericile românești și preoții lor, indiferent de confesiune, au devenit o țintă de neocolit. Autoritățile nu făceau deosebire între ortodocși și greco-catolici: „*Toți preoții români erau buni de spânzurat*” se afirmă într-un document deja publicat<sup>8</sup>. Și cum să nu fie așa, când pe linia *unirii* pe care am văzut că se îndreptau românii, la Blaj se mai găsește un preot care dă o expresie extrem de plastică și adecvată situației, afirmând în public că de acum încolo „Ardealul nu mai e Ardeal, ci România”. O spunea Ion Munteanu din Mădărașul de Câmpie, iar contele Toldalagi Francisc judele suprem al scaunului Mureș care a aflat, l-a somat în 26 august pe I. Lemeni, că la cea mai mică abatere să-l pedepsească strașnic<sup>9</sup>.

Andrei Șaguna și alți fruntași ai românilor au avertizat în „Memorialul din 16 iunie 1848 către împărat (Viena), că *uniunea* Transilvaniei cu Ungaria „nu poate fi trainică fără consultarea națiunii române!”

Rezultatele cu adevărat dramatice ale războiului civil e bine să ni le amintim, deoarece nu ne putem arunca propria noastră istorie în foc, mai ales că se știe: cel ce-și uită istoria, riscă să o retrăiască.

Să facem deci un scurt și rapid calcul: biserici ortodoxe au fost arse 41 și au fost jefuite 319.

Biserici greco-catolice arse în întregime 30, parțial arse 12. Jefuite în întregime 45; jefuite în exterior 5; jefuite de clopote 197; jefuite de vase și veștminte 166; jefuite de cărți 61; jefuite de bani și bucate 56; case parohiale distruse 18.

Dar să nu mai mergem pe confesiuni, și să spunem așa: au fost rase de pe suprafața pământului 71 de biserici românești și au fost jefuite 715<sup>10</sup>.

E cutremurător cum în *zorii libertății* pentru români au răsărit furcile [spânzurăturile] și țepele pe dealurile Transilvaniei.

E bine să ne mai amintim și de preoții noștri uciși pentru că aveau prea mare sete de LIBERTATE. Ei sunt martirii și eroii noștri pe care trebuie să-i cinstim așa cum face orice popor civilizată, să le ridicăm statui, să-i pomenim în rugăciunile noastre să le facem parastase în biserici pentru că sângele lor vărsat oriunde în Transilvania, nu este mai ieftin decât al oricărui alt luptător pentru libertate din lume.

Dacă numai într-un district ca *Odorheiul* au fost uciși 147 de bărbați, 4 femei și 2 prunci, (total 153), după o statistică incompletă făcută de Artemiu Publiu Alexi, câți au murit pe întreaga Transilvanie? Un calcul estimativ s-a făcut și a fost avansată cifra de 40.000, dar mai trebuie făcute multe cercetări.

Paralel cu cercetările trecutului trebuie să avem grijă și de prezent și să învățăm ce este aceea *toleranță*, fiindcă la 1848-1849 tocmai lipsa de toleranță a aruncat Transilvania în foc și a acoperit-o cu ruine și cimitire.

Dr. Gelu NEAMȚU

### Note – Notes

1. M.O.L., Budapesta, Fond. Az 1848-49-i Minisztériumi Levéltár. Rendőri osztály, nr. 649/1848. Apud: *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române C. Transilvania*, VIII, coordonator Gelu Neamțu, Editura Academiei Române, București, 2007, p. 351-356.
2. Gelu Neamțu, *Evenimentele de la Mihalț din vara anului 1848*. În: *Istoria României. Pagini transilvane*, Dan Berindei coordonator, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 1994, p. 244-281.
3. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române C. Transilvania*, VI, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 488.
4. *Ibidem*, VI, p. 128.
5. *Ibidem*, III, 1982, p. 105.
6. *Ibidem*, III, p. 370.
7. Gelu Neamțu, *Unitatea religioasă – aspirație majoră a românilor din Transilvania în timpul revoluției de la 1848-1849*, (studiu în curs de tipărire).
8. C. Feneșan, *Informații noi privind revoluția din Transilvania în vara anului 1848*, în *Sargeția*, XIV, 1979, p. 382.
9. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Cluj, Fond *Arhiva comitatului Alba Superioară*, nr. 826/1848. (Publicată pentru prima dată de istoricul Silviu Dragomir și preluată de V. Chereșteșiu fără a cita sursa).
10. Gelu Neamțu, *Din martiriul bisericii greco-catolice în timpul revoluției de la 1848-1849, în 1848. Blajul și amintirea revoluției*, Ioan Chindriș coordonator, Editura Napoca Star, 1999, Cluj-Napoca, p. 292-314.

Pentru a se întregi aria de cuprindere tematică a acestei comunicări, vezi și: Gelu Neamțu, *Persecuții și abuzuri împotriva unor preoți ortodocși din Transilvania în vara anului 1848*, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”* din Cluj-Napoca, 2002, p. 277-290.